

Namnet kimut på stenen vid Hjalstads kyrka (Vg 8)

Hjalstadsstenen (Vg 8). Beskurna och behandlade foton i Public Domain hämtade från Riksantikvarieämbetet.

Hjalstadstenen från första halvan av tiohundratalet var del av kyrkobyggnaden till dess att runmonumentet togs ut 1937. Numera står den 1,6 m höga samt vackert kors- och ormprydda stenen rest nära sin fyndplats i norra kyrkväggen. Elisabeth Svärdström läser, tolkar och översätter dess inskrift i Västergötlands runinskrifter (s. 15) på följande sätt:

kitikr × risti × stin × pena × eftir × kimut × brupur × sin × pen × kupaa × kup albi ×

Getingr(?) resti sten penna æftir Germund, broður sinn, þegn godan. Guð hialpi.

»Geting(?) reste denna sten efter Germund, sin broder, en god tågn. Gud hjälpe.»

Det inledande namnet är markerat med frågetecknet men är faktiskt känt som smek- eller öknamn i såväl forndanska och fornsvenska som fornvästnordiska. Skrivningen är anmärkningsfri och hennes andra, hypotetiska namntolkningar är klart sämre. Frågetecknet verkar därför obefogat.

Svärdström är långt ifrån nöjd med ristarens ortografi som hon kallar bristfällig. Hon skriver (s. 16): ”Mellan 26 **i** och 27 **m** är **r** utelämnat; på samma sätt **k** eller **g** mellan 40 **e** och 41 **n** samt **h**, eventuellt **hi**, mellan 49 **þ** och 50 **a**. Ett par nasaler saknas även. 46 **a** är felristning för **n**.”

Svärdström vill alltså ha **kirmut** i stället för **kimut**, **þegn** i stället för **pen** och **halbi** eller **hialbi** i stället för **albi**. Dessutom skulle **n** ”saknas” i **kitikr** i stället för **kitinkr** och i **kimut** i stället för **kirmunt**. Slutligen borde det ha stått **kuþan** i stället för **kupaa**.

Det sistnämnda är visserligen alldeles sant, men detta verkligen ingen grov felristning med tanke på att runan **a** † bara är en spegelform av **n** † och att denna förväxling inte är ovanlig i Sveriges runinskrifter. Några tolkningsproblem förorsakar den hur som helst inte.

Att ett **n** inte står utskrivet ett par gånger är inte heller ett problem. Detta skrivsätt är vanligt och förekommer över 600 gånger på svenska runstenar (Williams s. 209). Inte heller **albi** för **h(i)albi** är något problem. Alla förstår vilket ord som ska följa *Guð*. Och det skrivs utan **h** även i Abrahamstorpsstensens **ialbi** (Vg 122), även om **h**-bortfall är mer sällsynt i Västergötland än i andra landskap. Bara **a** för rotvokalen finns i **halbi** på runstenarna vid Särestads gamla kyrka (Vg 105) och Levene kyrka (Vg 117). I dessa fall beror skrivningen säkert på att uttalet

har varit *helpi* respektive *elpi* på Hjalstadsstenen.

Mer problematiskt är **pen** i stället för **þegn**, men återigen riskeras inte förståelsen eftersom bara ordet *þegn* (betydande ’man’ eller ’kämpe’) i denna ställning kan dölja sig bakom runföljden. Även på den danska runstenen vid Asferg (DR 121) skrivs ordet på ett liknande sätt.

Därmed återstår bara en förmodad felristning, **kimut** i stället för **kirmut** (eller **kirmut**), om nu detta namn verkligen ska tolkas som *Germund*. Det är inget ovanligt namn med ett drygt dussin belägg på vikingatida runstenar, däribland den vid Stora Västölet (Vg 115) där det skrivs just **kirmut**. Men i inget fall saknas en *r*-runa i dessa belägg eller i den rätt vanliga konsonantförbindelsen *rm* eller *rm* för övrigt.

Att ristningen lämnar framsidan efter **ki** och fortsätter på högra sidan med **mut** skulle i nödfall kunna förklara att en runa har glömts bort på detta ställe men hur skulle den som läste texten kunnat gissa det? Om man ställer sig med 45 graders vinkel mot hörnet kan man dessutom se hur framsidans inskrift fortsätter på höger smalsida av stenen.

Det finns därför skäl att pröva en annan tolkning av **kimut**. Att namnet innehåller efterleden *mundr* behöver dock inte betvivlas. Förleden kan inte vara *Ginn-* eftersom *nm* aldrig skrivs utan *n*-runa. Lika osannolikt är *Kil-* eftersom *lm* bara i två fall säkert skrivs utan *l*-runa och då har vi att göra med rena ristningsfel som inte borde ha förorsakat tolkningsproblem. Inte heller *Gim-* är tänkbart. Isländskans *gimr* ’ädelsten’ är ett lånord och förekommer inte i fornnordiska personnamn.

Återstår gör bara *Gef-* som bland annat förekommer i *Gefulfr* på den västgötska runstenen vid Norra Härene gamla kyrka (Vg 59). Nu förekommer inte just konsonantförbindelsen *fm* annars i runnordiska inskrifter men inget hindrar att brodern på Hjalstadsstenen hette *Gefmundr*, uttalat *Gemmundr*. På modern svenska skulle namnet utvecklas till *Gevmund* (jämför *Ulfhildr* till dagens *Ulvhild*) eller till *Gemmund* som på Hjalstadsstenen.

Något sådant namn finns visserligen inte belagt i någon fornnordisk källa, men det är inget stort problem. Som Lena Peterson har visat finns många unika namn i den runnordiska namnskatten. Dessa är namn som bara belagts på en enda person och det rör sig om minst 70 fall (s. 582). Däribland återfinns bland västgötska exempel det nyss nämnda *Gefulfr* (s. 584).

Personnamn sammansatta med en förled och en efterled kallas variationsnamn. Många är populära och vissa består av en

förled lånad från en förälders namn och en efterled från den andra föräldern. Det visar att namngivningen var dynamisk och konstruktiv.

Unika kombinationer är därför inte oväntade och namnsystemet kan liknas vid ett lego. Man ”bygger” variationsnamnet mer eller mindre godtyckligt. Vissa lånas i sin helhet som uppkallesenamn, andra består av led från relaterade personer, somliga slutligen är fria kombinationer. *Gef-* kombineras i runnordiska inskrifter med fyra olika efterleder och *-mundr* med nästan 30 olika förleder. I en sådan namntradition passar ett för övrigt okänt *Gefmundr* in alldeles utmärkt.

Även idag namnges människor i Sverige genom att kombinera delar av två andra namn. Enligt Skatteverkets databas ”Sök hur många som har ett visst namn” är exempelvis *Gunnea* unikt och troligen en kombination av t.ex. *Gunnel* och *Linnea*; säkert finns det många andra.

Dock finns det en rätt spännande möjlighet att *Gevmund* inte är en unik, tillfällig bildning. Utanför Norden finns namnet faktiskt belagt, på en fornengelsk biskop i slutet av 600-talet. Inte bara det, hans namn skrivs också *Gemmund* (Searle s. 255), vilket visar att detta uttal är fullt naturligt. Det är naturligtvis tänkbart att *Gevmund* i Hjalstad själv eller någon anförvant har besökt de brittiska öarna och att namnet lånats därifrån. Eftersom det trots allt är unikt även där är det ändå snarast frågan om fri variationsnamnbildning både i fornengelskan och i fornvästgötskan.

Runstenen från Hjalstads kyrka har alltså inte alls de undermåliga skrivningar som Elisabeth Svärdström förutsatte. I namnet på den döde räknade hon med en aldrig annars belagd felristning av *rm* eller *rm* som **m**. I stället får vi det i Norden unika namnet *Gefmundr*, bildat enligt känd variationsmodell och med en pendang i England.

Litteratur

Peterson, Lena, 2003: *Arnjótr Dýrgeirr, Vígborn and others – A Bouquet of Rarities from the Personal Name Flora of Viking Age Scandinavia*. I: *Runica – Germanica – Mediaevalia*. Berlin & New York, s. 581–594.

Searle, William George, 1897: *Onomasticon Anglo-Saxonicum. A List of Anglo-Saxon Proper Names from the Time of Beda to that of King John*. Cambridge.

Västergötlands runinskrifter. Utg. av Hugo Jungner och Elisabeth Svärdström. 1940–1970. Stockholm. (Sveriges runinskrifter 5.) S. 15–16.

Williams, Henrik, 1994: *The Non-Representation of Nasals before Obstruents. Spelling Convention or Phonetic Analysis?* I: *Proceedings of the Third International Symposium on Runes and Runic Inscriptions, Grindaheim, Norway, 8–12 August 1990*. Ed. James E. Knirk. Uppsala, s. 217–222.

Henrik Williams

Föreningen för
Västgötalitteratur

Meddelande

År 2026

NR 1

2026-03-10